

Jakub Czopek

"Radiofonia publiczna w Europie w erze cyfrowej", Stanisław Jędrzejewski, Kraków 2010 : [recenzja]

Polityka i Społeczeństwo nr 8, 369-373

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jakub Czopek

**STANISŁAW JĘDRZEJEWSKI: *RADIOFONIA
PUBLICZNA W EUROPIE W ERZE CYFROWEJ*
WYD. UNIVERSITAS, KRAKÓW 2010, 284 SS.**

Obserwowany w ostatnich latach gwałtowny rozwój Internetu w znacznym stopniu wpływa na media znane od setek czy dziesiątków lat. Globalna sieć oferuje odbiorcy nieporównywalnie bogatsze doznania niż obcowanie z tradycyjną gazetą, radiem czy telewizorem. Zmiany technologiczne rozszerzyły granice naszego poznania i doprowadziły nas do ery cyfrowej, o której pisze Autor. Dzięki tym zmianom następuje stopniowa ewolucja odbiorcy mediów w tofflerowskiego prosumenta (Toffler 1980), który łączy w sobie cechy konsumenta i producenta – nie tylko świadomie wybiera przekazy medialne, ale również chce mieć jak największy wpływ na proces ich powstawania i ich ostateczny kształt. Największe ku temu możliwości daje, rzecz jasna, Internet, a dokładniej rzecz biorąc – Web 2.0, umożliwiający pełniejsze wykorzystanie parametrów technologicznych sieci w generowaniu treści przez jej użytkowników. Konsekwencją tego zjawiska jest wciąż rosnąca liczba entuzjastów i użytkowników Internetu, co z kolei dzieje się kosztem mediów tradycyjnych. Taka sytuacja wymusza pewne zmiany w funkcjonowaniu radia i telewizji, by mogły one aktywnie walczyć o uwagę odbiorców.

W swojej najnowszej publikacji Stanisław Jędrzejewski stara się prześledzić początki tychże zmian w odniesieniu do radiofonii publicznej oraz wyciąga pewne wnioski na przyszłość. Licząca 284 strony książka *Radiofonia publiczna w Europie w erze cyfrowej* składa się z sześciu rozdziałów merytorycznych. Swoje rozważania Autor rozpoczyna od przedstawienia w rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Media publiczne w społeczeństwie demokratycznym” (s. 21–50), głównych koncepcji dotyczących miejsca mediów w świadomości społecznej i oczekiwań, jakie w związku z tym są stawiane mediom publicz-

nym, ze szczególnym uwzględnieniem krajów Europy Środkowo-Wschodniej. W celu szczegółowego przedstawienia zmian, jakie przejść musiała radiofonia publiczna w Europie, w rozdziale drugim, zatytułowanym „Narodziny radiofonii publicznych” (s. 51–66), Autor cofa się do lat dwudziestych ubiegłego wieku, by przedstawić początki radiofonii w kilku państwach europejskich, przy czym nie zatrzymuje się jedynie na najbardziej znanych rozgłośniach, jak British Broadcasting Corporation w Wielkiej Brytanii czy Reichsrundfunkgesellschaft w Niemczech, ale opisuje początki radia publicznego również we Włoszech, Holandii czy Szwecji. Poświęca przy tym sporo miejsca społecznym oczekiwaniom wobec radiofonii publicznej, takim jak zaspokajanie zróżnicowanych gustów i potrzeb powszechnego audytorium, działania na rzecz społeczeństwa w warstwie edukacyjnej, politycznej i kulturalnej czy utrzymanie neutralności wobec zróżnicowanych społecznych grup interesu (Ociepka 2003). Radio publiczne, jak i telewizja publiczna znajdują się obecnie w skomplikowanej sytuacji. Z jednej strony media te powinny wypełniać przedstawione powyżej postulaty, z drugiej natomiast, wobec rosnących w siłę stacji prywatnych, muszą walczyć o widza, co sprowadza się do przedstawiania mu oferty umasowionej i ujednoliconej. Znalezienie kompromisu w takiej sytuacji wydaje się kolejnym wyzwaniem stojącym przed radiem publicznym, co w swojej publikacji sygnalizuje Autor. Nie zapomina on również o przedstawieniu miejsca radiofonii we współczesnym systemie demokratycznym i podkreśla jej rolę w budowaniu zdrowej demokracji, czemu poświęca rozdział trzeci „Radiofonia publiczna a ład demokratyczny” (s. 67–84). Wszak efektywna demokracja wymaga sprawnej komunikacji, dzięki której obywatele mogą angażować się w politykę zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i lokalnym. Jak zauważa Autor, „radio żywi się aurą demokracji”. Fakt ten przejawia się w trzech aspektach. Po pierwsze, radio już z samej definicji jest bytem demokratycznym, mówiącym do obywateli i o obywatelach. Po drugie, radio samo tworzy tę aurę demokracji, umożliwiając słuchaczom wyrażanie swojego zdania za pomocą telefonów do redakcji czy przez organizowanie różnego rodzaju debat. Po trzecie wreszcie, użytkownicy mogą bezpośrednio uczestniczyć w produkcji prezentujących ich poglądy i idee programów dzięki rozgłośniom lokalnym, studenckim, czy nawet pirackim.

Kolejnym ważnym aspektem poruszonym przez Autora jest funkcjonowanie radiofonii publicznej w realiach gospodarki rynkowej i narastających trendów globalizacyjnych, czemu poświęcony został

rozdział czwarty „Program – audytorium – rynek – finansowanie” (s. 85–152). W obliczu zwiększającej się presji ze strony nadawców komercyjnych oraz spadających wpływów z abonamentu (co jest nie tylko polskim problemem) nadawcy publiczni zmuszeni są do gruntownych zmian struktury zatrudnienia, zarządzania oraz rozsądniejszego gospodarowania budżetem produkcyjnym. Jako wzór tego typu restrukturyzacji znajdzie czytelnik w tym miejscu szczegółowy opis przekształceń rozpoczętych w BBC w połowie lat osiemdziesiątych, które pozwoliły jej utrzymać wiodącą pozycję na rynku nadawców radiowych w Wielkiej Brytanii. Ponadto Autor przybliży sytuację mniej znanych w Europie nadawców publicznych, jak norweskie Norsk Rikskringkasting AS (NRK) i fińskie Yleisradio Oy (YLE).

Z pewnością najciekawiej prezentują się dwa ostatnie rozdziały książki, piąty i szósty. Piąty, „Perspektywy rozwojowe radia” (s. 153–218), to przegląd i charakterystyka nowoczesnych technologii komunikacyjnych, które są już testowane przez niektórych europejskich nadawców, jak np. cyfrowe radio naziemne, radio satelitarne, web radio czy podcasting. Szczególnie ważne wydają się dwie ostatnie, jako że związane są bezpośrednio z Internetem, najszybciej rozwijającym się obecnie medium. Według danych przytaczanych przez Autora zaledwie kilkanaście procent populacji ma dostęp do Internetu, kwestią czasu jest stopniowe wzrastanie tego odsetka i tym samym wzrost liczby potencjalnych słuchaczy radia internetowego. Co więcej, do poprawnego odbioru treści audiowizualnych przez Internet konieczny jest dostęp do sieci szerokopasmowej, którym pochwalić się może jedynie 23% wszystkich użytkowników Internetu. Tym samym ten rodzaj radia dopiero czeka na swój czas, chociaż już dzisiaj możemy mówić o jego ogromnym rozwoju w ciągu ostatnich kilkunastu lat, o czym świadczyć mogą chociażby zamieszczone w książce dane. Oprócz web radia Autor widzi przyszłość tradycyjnej radiofonii również w podcastingu, co wydaje się słuszną prognozą. Nie poświęca jednak wiele miejsca przybliżeniu pozytywnych aspektów tej technologii, które mogłyby świadczyć o prawdziwości tego typu założeń, jak możliwość przesyłania treści w różnej formie – tekstu pisanego, audio czy audiowizualnej. Nie prezentuje również minusów podcastów, takich jak ich zupełna nieprzydatność jeżeli chodzi o dostarczanie najświeższych newsów czy innych treści, dla których istotności ważny jest aspekt czasowy. Nie bez znaczenia jest też niewiedza wielu użytkowników Internetu, zwłaszcza tych rozpoczynających korzystanie z globalnej sieci, odnośnie do podcastów jako nowego rodzaju medium i wynikający z tego czas, który

upływie, nim korzyści z tego rodzaju przekazów zakorzenia się w świadomości internautów. Autor skupia się za to głównie na, oczywiście niezaprzeczalnych, technologicznych zaletach tego rozwiązania. Jednak podcasting to nie jedyna droga rozwoju radiofonii. Równocześnie z nim rozwijać się będą inne rodzaje dystrybucji sygnału radiowego, równie szeroko opisane przez Autora, takie jak nadawanie poprzez naziemne i satelitarne platformy cyfrowe czy też przeznaczone bezpośrednio dla telefonów komórkowych i innych urządzeń przenośnych. Tego rodzaju prognozy dla rynku radiowego popiera licznymi przykładami przedsięwzięć funkcjonujących już na zachodzie Europy, głównie w Wielkiej Brytanii i Niemczech, w których wykorzystuje się najnowsze zdobycze techniki. Z początku razić może wykorzystywanie w tym rozdziale wielu pojęć i terminów technicznych i technologicznych, które mogą wydawać się niezrozumiałe. Całość pomaga jednak zrozumieć słowniczek umieszczony na końcu książki.

Ostatni, szósty rozdział nosi tytuł „Model radiowego nadawcy publicznego w Polsce” (s. 219–252) i dotyczy krajowej radiofonii publicznej. Autor przedstawia wyzwania stojące przed polskim nadawcą publicznym, zarówno jeżeli chodzi o narastającą walkę o słuchacza, jak i udział w zyskach z reklamy radiowej. W tym celu szczegółowo rysuje obraz polskiej radiofonii komercyjnej i publicznej, wspierając się aktualnymi danymi statystycznymi dotyczącymi udziałów poszczególnych stacji w rynku, ujętymi w przejrzyste tabele i wykresy. Nie pomija również kwestii systematycznie malejących przychodów z abonamentu i pogarszającej się przez to sytuacji finansowej nadawcy publicznego. Przygląda się także bliżej strukturze publicznej radiofonii oraz projektem jej zmian, które pojawiały się w ostatnich latach. Postulaty reformatorów sprowadzają się głównie do zmiany obecnej formy prawnej nadawców publicznych – spółek Skarbu Państwa – na taką, która pozwoliłaby im na efektywniejsze zarządzanie środkami finansowymi i dokładniejsze wypełnianie ustawowego obowiązku misyjnego. Autor odrzuca dotychczasowe propozycje, wypunktowując ich słabe strony, i zgłasza własne pomysły, które mogłyby polepszyć sytuację radiofonii publicznej w Polsce.

O wartości naukowej tej publikacji świadczyć może już sama osoba Autora. Stanisław Jędrzejewski jest nie tylko teoretykiem komunikacji, wykładającym zarówno w Polsce (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Akademia Leona Koźmińskiego), jak i za granicą (Uniwersytet Minho w Bradze), ale również praktykiem, zdobywającym doświad-

czenie m.in. jako członek zarządu Polskiego Radia SA oraz dyrektor Programu I Polskiego Radia.

Książka powstała na podstawie bogatej bazy źródłowej. Dominują w niej publikacje wydane w ostatnich dwudziestu latach, co wydaje się oczywiste z punktu widzenia omawianych problemów. Oprócz pozycji wydanych przez znane autorytety w dziedzinie badań nad komunikowaniem, jak Paul Levinson czy Karol Jakubowicz, Autor wykorzystał także wiele raportów i informacji opublikowanych m.in. przez Europejską Unię Nadawców czy Krajową Radę Radiofonii i Telewizji. W bibliografii przeważają pozycje anglojęzyczne, przez co dostęp do nich może być dla przeciętnego czytelnika utrudniony.

Reasumując, *Radiofonia publiczna w Europie w erze cyfrowej* stanowi doskonałą syntezę obecnej sytuacji nadawców publicznych. Za jej największą wartość należy niewątpliwie uznać wskazanie kierunków, w jakich prawdopodobnie będzie się ta sytuacja rozwijała, i technologii, które zostaną do tego wykorzystane. Autor nie zapomina przy tym o ukazaniu szerszego tła politycznego, społecznego i ekonomicznego, które w istotny sposób wpływa na działalność nadawców publicznych.

Publikacja ta może stanowić doskonałą pomoc dla wszystkich zainteresowanych problemami współczesnej komunikacji, zwłaszcza studentów kierunków dziennikarskich i politologicznych.

Bibliografia

- Ociepka B., 2003, *Dla kogo telewizja? Model publiczny w postkomunistycznej Europie Środkowej*, Wyd. UW, Wrocław.
- Toffler A., 1980, *Trzecia fala*, tłum. E. Woydytło, w pełnym wydaniu PIW 1997.